

Emléktöredékek Grezsa Ferencről

Grezsa Ferenc munkásságát mindenekelőtt a Németh Lászlóról írott három könyve jelképezi. Más példákból is tudjuk, nem csak az utókor emlékezete, de már a kortársak ítélete is igazságtalan: természetesen Grezsa tanár úr munkássága is szélesebb körű volt annál, mint amit az említett kötetek reprezentálnak. Gondoljuk csak meg: a három kötet jóformán tíz éven belül jelent meg. S mi volt a kötetek megjelenése előtt? Ahogy én látom: tanulás, tanítás, készülődés. És olvasás, sok-sok olvasás. Az én, Grezsa Ferencsel kapcsolatos első emlékem is ehhez kapcsolódik. Személyesen még nem ismertem, amikor a szegedi egyetemre kerülvén, a (régi) Somogyi-könyvtárban átlapoztam a Tiszatáj régi évfolyamait, az érdekesebb írásokat persze el is olvastam. A régi évfolyamok a lap egy-egy munkatársának vallomását tartalmazták: Grezsa Ferenc egy mondatára most is emlékszem: „a legjobban olvasni szeretek”. Fellapozhatnám azt a régi számot, de fölösleges: az én emlékezetemben azóta is, lehet, hogy nem pontosan, de így él ez a mondat.

*

Az egyetemi diákköri konferenciákra Németh László munkásságáról írtam a dolgozataimat. Szakdolgozatomat is Németh Lászlóról készültem írni. Iliá Mihály javasolta, keressem meg a főiskolán Grezsa Ferencet, számoljak be neki terveimről. Grezsa tanár urat a főigazgató-helyettesi szobában találtam meg, a szoba berendezése hivatalra vallott. S a szoba közepén Grezsa Ferenc — eltávolítva magát környezetétől — olvasott. Azonnal a Tiszatájban megjelent vallo-más jutott az eszembe. Beszélgetésünk nem tartott sokáig: váratlanul elővette *Németh László vásárhelyi korszaka* című kandidátusi értekezésének vastag kéziratát, s a kezembe nyomta: olvassa el. Hetekig tanulmányoztam a kéziratot, akkor inkább éreztem azt, amit ma már tudok is: Grezsa Ferenc ebben a — később könyv alakban is megjelent — munkájában a Németh László-filológia alapozását végezte el.

*

Az idő múlásával egyre többen foglalkoztak Németh Lászlóval: kialakult a Vekardi László által többször is emlegetett „nagy család”: ebben a családban — a sok tekintetben különböző gondolkodásmódok ellenére — mindenkinek megvolt a maga szerepe: a Németh-lányoknak, különösképpen Magdának és Ágnesnek, akik az „eredeti” család légkörét hozták ebbe a körbe, Vekardi Lászlónak, aki a maga eretnek gondolkodásával mondott igent vagy nemet egy-egy gondolatmenetre, Sándor Ivánnak, aki a gondolkodás eleganciáját képviselte, Cs. Varga Istvánnak, aki úgyszeretből adott példát, s így tovább. A szakmai hitelességről Grezsa Ferenc gondoskodott. Ezért is örültem, hogy a hagyományossá váló kecskeméti könyvpremierek keretében elvállalta a JAK-füzetekben megjelent tanulmánykötetem bemutatását. Mintegy félórás előadásáról Lévai Gábor barátom jóvoltából videofelvétel készült: így nem csak szavai őrződtek meg a Tiszatáj februári számában, hanem gesztusai is — a kamera segítségével.

*

Azt, hogy milyen emberi tartással viselte betegségét, fájdalmait, minden ismerőse tudja. Mégis meglepődtem, ha egy-egy recenzíót, tanulmányt kérő le-

vélre, időnként néha pár hónapnyi késéssel is a következő válasz érkezett: sajnós, beteg voltam, feküdnöm kellett, eddig nem tudtam a könyvvel foglalkozni, de rövidesen küldöm az írást. S küldte...

„...magamról nem sok jót írhatok: egy hónapja ágyban fekszem, kellemtelen és hosszadalmas betegségben, nem tudom, a félét az egyetemen meg tudom-e egyáltalán kezdeni” — írta egy levelezőlapon még 1990 decemberében. Azóta tudjuk, nem tudta elkezdeni. S mikor 1991 februárjában a magyar tanszék folyosóján jártam, a tanszéki hirdetőablán ott láttam a II. félévre meghirdetett Németh László speciálkollégiumának tematikáját. Németh László utolsó alkotói korszakával kívánt foglalkozni, érdeklődése már régebb óta az 1956 körüli és utáni Németh László irányába fordult, s a lapon, mint egy könyv tartalomjegyzékében, ott sorakoztak a fejezetcímek. Nem tudom, a tervezett könyvből sikerült-e egyáltalán egy rész tanulmányt megírnia Grezsa Ferencnek, s azt sem, hogy a hirdetőablán szereplő papírszelet megőrződött-e? De szeretném, ha megőrződött volna: a Németh László alkotói korszakait bemutató könyvekből a még hiányzóknak meg kell írnodnia; s jó lenne, ha ennek szerzője láthatná, miképpen képzelte el ezt a kötetet Grezsa tanár úr.

FÜZI LÁSZLÓ

Grezsa Ferenc sírjára

Alig két éve, hogy búsuló fiak- s leányokként Ella Néni koporsóját állottuk így körül, s most újból fájdalmasan megfogyatkozott Németh László — és Németh Ella — nagy családja. Meghalt Ella Néni legkedvesebb fiainak egyike.

*Ismét halál! ismét halál!
Minden perc egy új elmúlást hoz!
Kihez vonszoljam magamat?
A sziklákhöz-e vagy a fákhöz?
A Természet vakablakát
betörte Krisztus — s Krisztus is már
örök távolba költözött,
s úgy fénylik, mint egy néma kristály.*

A halál mindenkit egyesít és egyformává simít, ez volt a középkori haláltáncok nagy tanulsága. És elismétli itt idézett nagy versében Gulyás Pál is:

Mindenki mögött a halál van.

De nyomban hozzát teszi, hogy egyéni is a halál, mindenki a maga halálát éli meg:

*csak van, aki nagyon siet
s nem látja a tüzet a fában,
s nem látja anyját, a vizet,
s nem látja testvérét, a felhőt,
s nem látja, hogy nő a sötét,
s nem látja, hogy egy ige dönti
romba a föld épületét.*